

Frågor och svar om Könstillhörighetslagstiftningen

Sammanfattning

Den nuvarande lagstiftningen om könstillhörighet är 50 år gammal. Det är uppenbart att den behöver moderniseras. I grunden handlar det om att stärka livsvillkoren och motverka psykisk ohälsa för transpersoner.

Det har varit möjligt att ändra juridiskt kön sedan år 1972. Det kräver dock att man utreds inom sjukvården och får en medicinsk diagnos. Det kan då uppfattas som att man stämplas som sjuk. Det bidrar till psykisk ohälsa hos en redan utsatt grupp.

Idag är det samma utredningar som krävs för att ändra juridiskt kön som det är för att göra kirurgiska ingrepp i könsorganen. Enligt det förslag som vi lägger fram nu så separeras frågan och processen om juridiskt kön från den om att göra kirurgiska ingrepp i könsorganen. Vi vill inte ändra åldersgränserna för kirurgiska ingrepp och för kirurgi ska det, precis som idag, krävas diagnos och en omfattande utredning inom hälso- och sjukvården. Sedan årsskiftet bedrivs stora delarna av könsdysforivården, inklusive könsdysforiutredning och underlivskirurgi, som nationell högspecialiserad vård.

Enligt det nya förslaget ska den som vill ändra juridiskt kön genomgå en medicinsk utredning – utförd av läkare eller psykolog – för att avgöra om personens könsidentitet kan anses vara bestående. Sedan är det Socialstyrelsen som ska pröva om ändringen av det juridiska könet ska godkännas.

Farhågorna som kritiker gärna lyfter upp har inte infriats i våra grannländer, som har en mer långtgående lagstiftning än den som föreslås i Sverige. Danmark och Norge har, för snart tio år sen, redan infört enklare vägar för att ändra juridiskt kön. 2023 gjorde Finland likadant. Exempelvis har Norge en lagstiftning som tillåter juridiskt könsbyte från 6 års ålder och i samtliga nordiska länder utgår ändring av juridiskt kön helt från självidentifikation. I Sverige ska det, med vårt förslag, fortsatt krävas en prövning.

Vi föreslår nu en moderniserad och välbalanserad ny könstillhörighetslag som är en viktig reform för att förbättra livsvillkoren för transpersoner.

Till skillnad mot de mer radikala förslag som den förra S-regeringen la fram är detta ett måttligt och välbalanserat förslag som beaktar synpunkter från de många olika remissinstanserna. Då handlade det bland annat om en sänkt åldersgräns till 12 år för att få ändra juridiskt kön och att detta skulle få ske utan prövning. Vidare föreslogs att barn som fyllt 15 år skulle få genomgå vissa kirurgiska ingrepp i könsorganen, efter tillstånd från Socialstyrelsen. Det sa Moderaterna starkt nej till.

Frågor och svar

Vad kommer det här att innebära?

Lagstiftningen delas upp, så att frågan om juridiskt kön skiljs från frågan om kirurgiska ingrepp i könsorganen. Det ska bli lättare än idag att ändra juridiskt kön – det ska prövas genom en medicinsk utredning av läkare eller psykolog, men ingen medicinsk diagnos ska krävas.

För att eventuellt genomgå underlivskirurgi krävs fortsatt omfattande utredning och diagnos som visar att en person lider av könsdysfori. Könsdysforiutredning liksom stora delar av vården vid könsdysfori bedrivs sedan årsskiftet, efter beslut från Socialstyrelsen, som nationell högspecialiserad vård koncentrerad till tre enheter i landet. Därav finns det inte längre skäl för att Socialstyrelsen ska ge tillstånd för underlivskirurgi utan beslut om eventuell underlivskirurgi fattas bäst inom ramen för den högspecialiserade vården.

Hur ser processen för att ändra juridiskt kön ut idag?

Personer som fyllt 18 har möjlighet att ändra juridiskt kön. Det sker efter prövning av Socialstyrelsens Rättsliga råd. Som underlag för prövningen rekommenderar Rättsliga rådet att det behövs utlåtande från läkare och som regel även från psykolog samt en social utredning, helst utförd av en socionom. Enligt praxis innebär detta en utredning om könsdysfori, dvs. att ställa diagnos.

Man behöver ju inte genomgå kirurgi idag för att ändra juridiskt kön, varför är det viktigt att separera lagstiftningen?

Nej, det är inte nödvändigt. Men vi tycker det är rimligt att det ska bli enklare än idag att ändra juridiskt kön. En medicinsk diagnos och långa specialistutredningar ska inte vara nödvändigt.

Människor mår jättedåligt i dag över sina könsbyten, varför ska ni nu göra det enklare?

Det som nu blir enklare är att ändra juridiskt kön. Men det kommer fortsatt vara höga krav, regler och samma åldersgränser som idag för att genomgå irreversibla behandlingar eller kirurgi. Det är en viktig skillnad. För att ändra juridiskt kön krävs det bland annat att personen ska antas leva i sin nya könstillhörighet under överskådlig framtid, skulle det visa sig att personen mår dåligt över sitt nya juridiska köns går det alltså att "ändra tillbaka" då inga hormonbehandlingar, som inte omfattas alls av lagändringen, eller irreversibla ingrepp genomförts

Hur kan ni ändra gränsen till 16 år?

Den som är myndig ansöker själv. För den som är 16 eller 17 år och vill ändra juridiskt kön kommer det krävas att vårdnadshavaren gör ansökan. Dessutom krävs en utredning som

inkluderar en läkar- eller psykologbedömning och till sist även ett beslut från Socialstyrelsen. Som jämförelse är motsvarande åldersgräns i Norge 6 år.

Ska män som bytt juridiskt kön få gå in i kvinnors omklädningsrum?

Det här är givetvis en viktig fråga som vi kommer att behöva följa tillämpningen av noga utifrån den föreslagna lagstiftningen. Det är en fråga som kommer att behöva lösas från fall till fall utifrån de olika förutsättningar som finns. Samtidigt är frågan inte ny, det är sedan 1972 möjligt att ändra kön i Sverige. I stort har de praktiska problemen inte varit så stora och verksamhetsutövare kunnat hantera frågan. I såväl Sverige som i övriga nordiska länder.

Vad händer i fängelser? Ska kvinnor behöva avtjäna fängelsestraff med dömda våldtäktsmän?

Det utskottsinitiativ som M och L har lagt innebär en viktig förändring av fängelse- samt häkteslagen som innebär att vi täpper till en lucka i dagens lagstiftning. Dagens lagstiftning säger att intagna bara får placeras med intagna av samma kön. Nu förändrar vi lagstiftningen så att Kriminalvården får ett tydligt lagstöd att fatta beslut om kloka och säkra placeringar. Detta ger Kriminalvården möjlighet att beivra att möjligheten att ändra kön missbrukas.

Det kan till exempel handla om en man, som bytt juridiskt kön till kvinna, som tidigare som man gjort sig skyldig till sexualbrott mot kvinnor. Vidare bör undantag kunna göras i ett fall där det bedöms finnas en särskilt hög risk för rymning eller fritagning som motiverar en placering på en anstalt med den högsta säkerhetsklassen.

I Danmark som gjort det enklare att byta juridiskt kön 2014 så har en person dömd för sexualbrott som ändrat sitt juridiska kön till kvinna ville flytta till en avdelning för kvinnor. Personen nekades detta men fick rätt att fortsättningsvis tilltalas som kvinna.

Vad händer med könsuppdelad statistik?

Statistiska Centralbyrån har inte haft invändningar mot förslaget. Såväl SCB som Jämställdhetsmyndigheten gör bedömningen att även vid en icke förväntad fördubbling av antalet ärenden berör de föreslagna nya reglerna ett fåtal personer och påverkar inte arbetet med könsuppdelad statistik på något nämnvärt sätt.

Är det möjligt att göra flera ändringar av det kön som framgår av folkbokföringen? Vad händer med tidigare personnummer?

Det kommer, precis som idag, vara möjligt att ändra det kön som framgår av folkbokföringen flera gånger. Ett beslut om ändrat juridiskt kön kommer att innebära att personen ska få ett nytt personnummer som utvisar ett annat kön än det tidigare. Tidigare personnummer kan inte återfås eller återanvändas utan är förbrukade. Det går inte att få tillbaka ett tidigare personnummer du själv haft. Det finns spårbarhet mellan personnumren. Det förekommer redan idag att personer ändrar personnummer, av liknande skäl som nu är aktuella eller av helt andra skäl. Givetvis är det viktigt att följa utvecklingen noga, för att säkerställa att den nya lagstiftningen inte missbrukas.

Varför har det tagit så lång tid att få gå fram med det här förslaget?

Efter att lagrådsremissen 2018 presenterades, så inhämtades en rad nya underlag för att komma till rätta med Lagrådets kritik. Därefter bidrog pandemin till förseningen. Men 2022 presenterades en ny lagrådsremiss. Och det är med det förslaget som grund vi nu söker stöd i riksdagen för att modernisera könstillhörighetslagen.

Är det här moderat politik?

För oss moderater är det viktigt att göra det vi har sagt att vi ska göra. Vi söker helt enkelt stöd för något vi drev i valrörelsen: att det ska bli enklare att ändra juridiskt kön, och att lagstiftningen gällande juridiskt kön tydligt ska skiljas från den som gäller kirurgiska ingrepp [i könsorganen].

Varför har ni sagt nej till yrkandet från KD och SD om en ny remissrunda?

Det förslag som vi väckt som ett utskottsinitiativ är ett genomarbetat förslag som var färdigt att läggas som en proposition. Ansvarig minister, sjukvårdsminister Acko Ankarberg Johansson (KD), hade till och med satt upp ärendet på propositionsförteckningen. Anledning att regeringen inte la en proposition var alltså inte att ärenden inte vara färdigberett. Anledningen var istället att partierna politisk inte kunde enas. Att KD och SD fortsatt motsätter sig förslaget är dock inte skäl för en ny remissrunda utan skulle endast fördröja processen. Vi menar också att de frågeställningar som KD och SD fört fram som skäl för en ny remissrunda har lyfts under tidigare remissrundor och är omhändertagna i vårt förslag. Tidigare remissinstanser har bland annat varit en lång rad av kommuner och regioner samt myndigheter och andra aktörer – däribland läkarförbundet som tillstyrkte en modernisering.

Nordiska grannländer har gått längre

Lagstiftning gällande könstillhörighet ändrades i Norge 2016 och i Danmark 2014. Sverige är inte "först ut" i denna fråga.

Personer som är bosatta i Norge har rätt att ändra kön i folkbokföringen om de upplever att de tillhör det andra könet. Med den nya lagstiftningen avskaffades samtliga medicinska krav för en sådan ändring. Den som har fyllt 16 år kan på egen hand ansöka om ändring. Barn mellan 6 och 16 år kan ansöka om sådan ändring tillsammans med den eller de som har föräldraansvaret. Officiell statistik saknas, men enligt uppgift från Skattedirektoratet handlar det om ökning från ca 30 ansökningar per år under åren 2012–2014 till 1 560 ansökningar sedan den nya lagen trädde i kraft till och med första kvartalet 2019. Av dessa har 1 186 ansökningar bekräftats. Flest ansökningar inkom initialt under det halvår som följde efter att lagen trätt i kraft 2016, nämligen 589 ansökningar. Därefter har antalet ansökningar minskat.

I Danmark kan en person som har fyllt 18 år och som upplever sig tillhöra det andra könet tilldelas ett nytt personnummer. Sökanden ska efter en reflektionsperiod om sex månader skriftligt bekräfta sin ansökan. Det pågår för närvarande en översyn om reflektionsperioden bör avskaffas. Idag finns det ingen möjlighet för personer under 18 år att ändra juridiskt kön i Danmark men även denna fråga bereds för närvarande.

I Finland kan vuxna ändra juridiskt kön genom skriftlig ansökan, där personen gör en egen redogörelse för upplevelsen av det egna könet. Efter 30 dagar ska personen bekräfta sin ansökan. Lagstiftningen trädde i kraft 2023.

Också Island har en lagstiftning som bygger helt på självbestämmande. Där trädde den nuvarande lagstiftningen ikraft 2019. Personer som är över 15 år kan ansöka själva, för personer under 15 år krävs vårdnadshavares godkännande. Island har även infört ett tredje juridiskt kön.

Även efter den nu föreslagna moderniseringen av den svenska lagstiftningen kommer Sverige ställa högre krav för ändring av juridiskt kön än övriga nordiska länder.